

УДК 338

*С. О. Єрмак,
к. е. н., доцент кафедри економіки підприємства,
Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського, м. Кривий Ріг
О. О. Лісниченко,
старший викладач кафедри економіки підприємства,
Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського, м. Кривий Ріг*

ДЖЕРЕЛА ФІНАНСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

*S. O. Yermak,
Ph.D, Associate Professor of the Department of the economics of enterprise,
Donetsk national University of Economics and trade named after Mychaylo Tugan-Baranovsky, Kryviy Rig
E. A. Lisnichenko,
Senior Lecturer of the Department of the economics of enterprise,
Donetsk national University of Economics and trade named after Mychaylo Tugan-Baranovsky, Kryviy Rig*

SOURCES OF FINANCING OF INNOVATIVE ACTIVITY IN UKRAINE

У статті досліджені складові джерел фінансування інноваційної діяльності підприємств України в динаміці за певний період часу; розглянуті внутрішні та зовнішні джерела фінансування інноваційних процесів, проблеми і перспективи їх залучення вітчизняними підприємствами.

The article studies the components of sources of financing of innovative activity of enterprises in Ukraine in the dynamics over time; reviewed internal and external sources of financing of innovative processes, problems and prospects of attracting domestic enterprises.

Ключові слова: *інноваційна діяльність, джерела фінансування, підприємство, внутрішні джерела, зовнішні джерела.*

Keywords: *innovative activity, sources of finance, enterprise, internal sources, external sources.*

Постановка проблеми. В сучасних умовах господарювання одним з найважливіших факторів економічного розвитку є інноваційна діяльність, а застосування інновацій є підґрунтям забезпечення конкурентоспроможності. Інновації відіграють досить важливу роль у структурній перебудові господарського механізму, підвищенні інтенсивності його якісної трансформації за умови ефективного користування інтелектуальним потенціалом країни. Кожна інноваційна діяльність потребує виділення певних фінансових коштів для свого здійснення. На сьогоднішній день як малі, так і великі підприємства стикаються з проблемою недостатнього фінансування інноваційних процесів. Пошук вирішення дефіциту фінансових коштів слід почати із вивчення наявних джерел фінансування інноваційної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і літератури. Основним аспектам питань здійснення інноваційної діяльності і її фінансування було присвячено ряд вітчизняних та зарубіжних наукових праць: І. Ансофа, І. Бланка, А.Гриньова, І.Балабанова, Т. Зеленської, В.Ковальова, В.Косова, В. Захарченка, М. Денисенка, Л. Дж. Гімана, В.Семіноженка та ін.

Не дивлячись на достатню кількість проведення різноманітних досліджень з проблем фінансування інноваційної діяльності, та аналізу їх джерел, ця проблема потребує подальшого наукового розгляду.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження джерел фінансування інноваційної діяльності в Україні, їх видів і динаміки за 2000 – 2014 роки.

Вклад основного матеріалу. Зарекомендувавши себе як державу з наукомісткими галузями промисловості, Україна сьогодні перебуває на світовому ринку високотехнологічної продукції на позиціях аутсайдера, оскільки не належить ні до однієї з провідних груп міжнародних постачальників високотехнологічної продукції і не має розвинутого внутрішнього механізму ринкового і державного регулювання даного ринку [1, с. 273].

Фінансування інноваційної діяльності є однією з найважливіших умов інноваційної активності, оскільки проведення ефективної інноваційної діяльності вимагає значних фінансових вкладень. За походженням джерела фінансування інновацій можна розділити на внутрішні та зовнішні відносно підприємства.

Найчастіше до внутрішніх джерел фінансування відносять власні кошти підприємства у вигляді прибутку, амортизаційних відрахувань, використання резервного фонду для покриття тимчасових поточних збитків підприємства на період до виходу підприємства на проектні показники обсягів випуску та продажу, що перевищують обсяги беззбиткового випуску та продажу [2, с.224].

Підприємства намагаються в першу чергу використовувати свої власні кошти для розвитку інновацій. Впровадження конструктивних і технологічних нововведень може здійснюватися за рахунок коштів фонду розвитку виробництва і фонду амортизаційних відрахувань. Статутом підприємства передбачається відрахування до фонду розвитку виробництва частини прибутку до сплати податків, що залишається в розпорядженні підприємства після інших обов'язкових платежів і формування резервного фонду. Кошти фонду розвитку можуть використовуватися на відновлення і розширення виробництва, здійснення науково-дослідних, дослідно-конструкторських і технологічних проектів, а також програм освоєння коштів, що сприяють зміцненню матеріально-технічної бази підприємства. Якщо власних коштів підприємства не вистачає, можна вдаватися до додаткової емісії цінних паперів [3].

До переваг фінансового забезпечення інноваційної діяльності власними коштами можна віднести: підвищення фінансової стійкості за рахунок додатково сформованого з прибутку власного капіталу; формування і використання власних коштів, що відбувається стабільно упродовж року; спрощений механізм прийняття управлінських рішень; висока норма прибутку інвестованого капіталу, що не потребує сплати позикового процента в будь-яких його формах; істотне зниження ризику неплатоспроможності та банкрутства при їх використанні [4, с.336]. Не зважаючи на переваги, на практиці нові або невеликі підприємства не в змозі фінансувати інновації

тільки за рахунок внутрішніх ресурсів, так як це доволі складно і ризиковано, тому вони звертаються до зовнішніх джерел.

Зовнішні джерела фінансування інноваційних процесів – це джерела, які отримують промислові підприємства зі сторони на умовах платності та строковості і можуть бути використанні на реалізацію інноваційного процесу. До них належать позикові та залучені ресурси. Позикові фінансові кошти передбачають повернення їх зі сплатою відсотків за користування або без сплати. Їх джерелами є кошти бюджетів, позабюджетних фондів, комерційні та інші кредити, іноземні інвестиції [5, с.102].

Форма державної участі у фінансуванні інноваційної діяльності за кошти державного і місцевих бюджетів здійснюється шляхом президентських, науково-технічних, програм підтримки підприємництва, інноваційних проектів, участі держави у створенні елементів інноваційної інфраструктури, підготовки кадрів для інноваційної діяльності. Згідно із Законом України «Про інноваційну діяльність» [6], який спрямований на підтримку розвитку економіки України інноваційним шляхом, передбачено державну підтримку суб'єктам господарювання всіх форм власності, що реалізують в Україні інноваційні проекти. Визначено наступні пріоритетні напрямки інноваційної діяльності в Україні:

- модернізація електростанцій; нові та відновлювані джерела енергії; новітні ресурсозберігаючі технології;
- машинобудування та приладобудування як основа високотехнологічного оновлення всіх галузей виробництва;
- нанотехнології, мікроелектроніка, інформаційні технології, телекомунікації;
- транспортні системи: будівництво і реконструкція;
- охорона і оздоровлення людини та навколишнього середовища;
- розвиток інноваційної культури суспільства.

У більшості країн світу бюджетні кошти є основним джерелом фінансування інноваційної діяльності, в Україні ж характерним є зовсім інший підхід з мінімальною участю держави (табл. 1).

Таблиця 1.
Аналіз джерел фінансування інноваційної діяльності в Україні

Роки	Загальна сума витрат, млн.грн.	У тому числі за рахунок коштів							
		власних		державного бюджету		іноземних інвесторів		інші джерела	
		млн.грн	пит. вага%	млн.грн	пит. вага%	млн.грн	пит. вага%	млн.грн	пит. вага%
2000	1757,1	1399,3	79,6	7,7	0,4	133,1	7,6	217	12,3
2005	5751,6	5045,4	87,7	28,1	0,5	157,9	2,7	520,2	9,0
2010	8045,5	4775,2	59,4	87	1,1	2411,4	30,0	771,9	9,6
2011	14333,9	7585,6	52,9	149,2	1,0	56,9	0,4	6542,2	45,6
2012	11480,6	7335,9	63,9	224,3	2,0	994,8	8,7	2925,6	25,5
2013	9562,6	6973,4	72,9	24,7	0,3	1253,2	13,1	1311,3	13,7

За результатами аналізу можна побачити, що фінансування інноваційної діяльності з державного бюджету здійснювалось на рівні 2% і менше, це служить показником пасивності держави до інноваційної діяльності. Така досить негативна тенденція змушує підприємства України використовувати інші зовнішні джерела залучення ресурсів для проведення інноваційної діяльності.

Залучення коштів для цієї потреби може бути здійснено через отримання банківського кредиту або випуску облігацій. Проте лише стабільні, добре відомі компанії, які мають високі кредитні рейтинги можуть дозволити собі останнє, так як у випадку неспіху інноваційного проекту зможуть розраховуватися з інвесторами за рахунок надходжень від поточної діяльності. У розвинутих країнах одним з найбільш розповсюджених методів фінансового забезпечення інноваційної діяльності є залучення коштів сторонніх інвесторів, що, зокрема, здійснюється і через емісію акцій компанії. Виділяються різні типи інвесторів, серед яких, перш за все, необхідно зазначити так званих бізнес-ангелів (англ. business angels). Ними є успішні підприємці, заможні люди з багатим практичним досвідом у певній галузі економіки, які мають можливість і бажання, з різних причин, ризикнути частиною власних коштів. Найвідомішим типом інвесторів інноваційних підприємств є венчурні фонди (від англ. слова venture – ризикове підприємство). Основний принцип діяльності венчурних фондів полягає у фінансуванні певної кількості порівняно невеликих, не пов'язаних один з одним проектів у розрахунок на високу норму прибутку на інвестований капітал без яких-небудь гарантій або забезпечення [8]. Однак, в Україні діяльність венчурних фондів практично не відчувається, хоча для їх діяльності і були створені певні законодавчі умови.

Діаграма на рисунку 1 доводить, що основним джерелом фінансування інновацій в Україні протягом 2000-2013 рр. були власні кошти підприємств, на частку яких у 2013 році приходиться 72,9 % загального обсягу витрат на інновації, при чому частка власних коштів підприємств скоротилася незначно з 79,6 % у 2000 році. Значними за обсягами фінансування є інші джерела, частка яких коливається в межах 9-45,6 % та кошти іноземних інвесторів – від 0,4 % до 30 %.

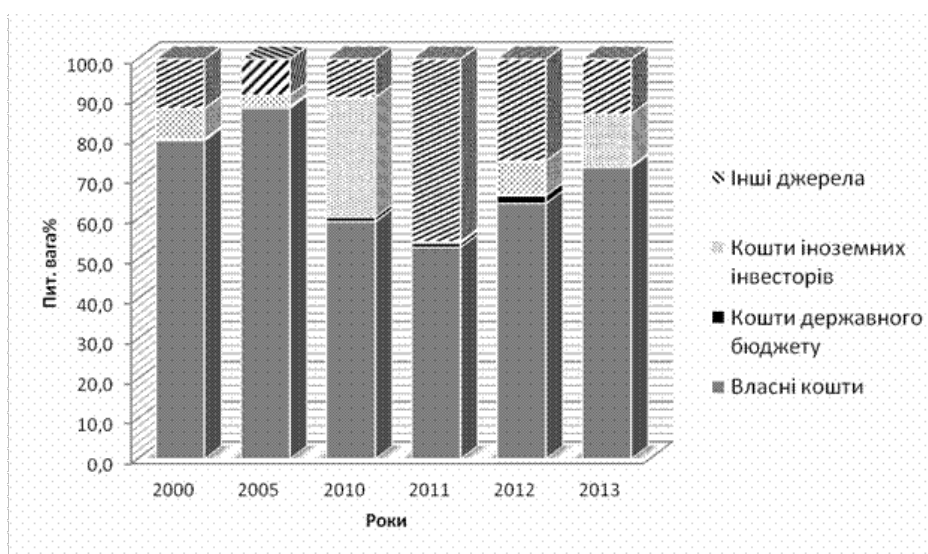

Рис. 1. Джерела фінансування інноваційних заходів підприємств України за 2000 – 2013 роки

(складено автором за [7])

Для здійснення інновацій у 2014 році 1206 підприємств в Україні витратили 7,7 млрд.грн., понад дві третини яких – на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення, 15,9% – на здійснення науково-дослідних розробок (далі – НДР) власними силами, 6,9% – на придбання результатів НДР у інших підприємств (організацій), 0,6% – на придбання інших зовнішніх знань (нових технологій) та 10,1% – на навчання та підготовку персоналу для розробки та запровадження нових або значно вдосконалених продуктів та процесів, діяльність щодо ринкового запровадження інновацій та інші роботи, пов'язані зі створенням та впровадженням інновацій

(інші витрати).

Структуру джерел фінансування інноваційних заходів підприємств України у 2014 наведено на рисунку 2.

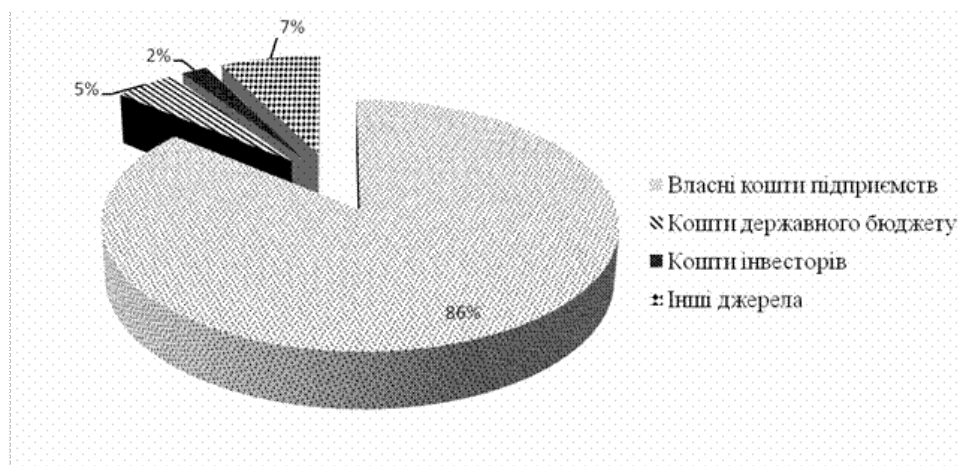

Рис. 2. Джерела фінансування інноваційних заходів підприємств України у 2014 році

(складено автором за [7])

У 2014 році основним джерелом фінансування інноваційних витрат залишилися власні кошти підприємств – 6540,3 млн.грн. Кошти державного бюджету отримали 9 підприємств, місцевих бюджетів – 12, загальний обсяг яких становив 349,8 млн.грн.; кошти вітчизняних інвесторів отримали 6 підприємств, іноземних – 11, загалом їхній обсяг становив 146,9 млн.грн.; кредитами скористалося 39 підприємств, обсяг яких становив 561,1 млн.грн.[7].

Висновки. Виходячи з проведених досліджень можна зробити висновок про те, що в сучасних умовах основним джерелом фінансування інноваційної діяльності вітчизняних підприємств виступають в основному тільки власні фінансові джерела. Отже актуальним на сьогодні питанням є збільшення частки державної участі у фінансуванні інноваційної діяльності підприємств України, а також підвищення уваги держави та суспільства в цілому до рівня інноваційної діяльності, формування приватно-державного партнерства, формування інноваційної культури нації, що може бути предметом подальших досліджень.

Література.

1. Продіус І.П. Удосконалення управління інноваційною діяльністю на промислових підприємствах / І.П. Продіус, В.В. Кліменю // Труды Одесского политехнического университета. – 2007. – Вып. 1 (27). – С. 273-277.
2. Принципи формування і механізми реалізації фінансової політики приватизованих підприємств: [монографія] / за наук. ред. д-ра екон. наук, проф. М. А. Козоріз // Інститут регіональних досліджень НАН України. – Львів: ЛБІ НБУ, 2004. – 357 с.
3. Захарченко В.І., Корсікова Н.М., Меркулов М.М. Інноваційний менеджмент: теорія і практика в умовах трансформації економіки: Навчальний посібник. - К.: Центр учбової літератури, 2012. - 448 с.
4. Інвестиційно-інноваційна діяльність: теорія, практика, досвід: [монографія] / М. П. Денисенко, Л. І. Михайлова, І. М. Грищенко, А. П. Гречан; [за ред. М. П. Денисенка, Л. І. Михайлової]. – Суми: Університетська книга, 2008. – 1050 с.
5. Симоненко Д.С. Основні підходи щодо визначення сутності та джерел фінансування інноваційної діяльності підприємств України// Вісник соціально-економічних досліджень. -2012. – Вип. 4 (47).
6. Закон України «Про інноваційну діяльність»//Відомості Верховної Ради (ВВР), 2002, N 36, ст.266
7. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
8. Єгоричева С.Б. Банківські інновації : навчальний посібник / С. Б. Єгоричева. - К.: Центр учбової літератури, 2010. - 208 с.

References.

1. Prodius, I.P. and Klimenko, V.V. (2007), "Improving innovation management in industrial plants", *Trudy Odesskoho polytekhnicheskoho unyversyteta*. vol. 1, no.27, pp. 273-277.
2. Kozoriz, M.A. (2004), *Pryntsypy formuvannia i mekhanizmy realizatsii finansovoi polityky pryvatyzovanykh pidpriemstv* [The principles of the implementation mechanisms and financial policies of privatized enterprises], Instytut rehional'nykh doslidzhen' NAN Ukrainy, LBI NBU, L'viv, Ukraine.
3. Zakharchenko, V.I. Korsikova, N.M. and Merkulov, M.M. (2012), *Innovatsijnyj menedzhment: teoriia i praktyka v umovakh transformatsii ekonomiky* [Innovation Management: Theory and Practice in the economic transformation], Tsentr uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine.
4. Denysenko, M. P. Mykhajlova, L.I. Hryshenko, I. M. and Hrechhan, A. P (2008), *Investytsijno-innovatsijna diial'nist: teoriia, praktyka, dosvid* [Investment and innovation: theory, practice, experience], Universtyets'ka knyha, Sumy, Ukraine.
5. Symonenko, D.S. (2012), " Basic approaches to determine the nature and sources of funding innovation activities of enterprises Ukraine", *Visnyk sotsial'no-ekonomichnykh doslidzhen'*, no. 4, p.47.
6. Cabinet of Ministers of Ukraine (2002), "The Law of Ukraine "On innovation activity", *Vidomosti Verkhovnoi Rady*, vol. 36., p.266.
7. State Statistics Service of Ukraine (2015), available at: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
8. Yehorycheva, S.B.(2010), *Bankiv's'ki innovatsii* [Banking innovation], Tsentr uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 20.03.2015 р.